

VINSKE ČESTE KOT ELEMENT REGIONALNEGA RAZVOJA OBMEJNIH OBMOČIJ

Vladimir Drozg*

Izvleček

UDK 911.3:796.5(497.12-04)

Prispevek obravnava vinske ceste kot enega izmed načinov za vzpodbujanje razvoja vinogradniških pokrajin. Navedeni so kriteriji, s katerimi določimo traso vinske ceste (krajinske kvalitete območja, razmestitev gostinske ponudbe, naselja in prireditve, naravni in kulturni spomeniki, obstoječe omrežje cest in prometna dostopnost, dopolnilne dejavnosti ob vinski cesti) ter pričakovani učinki, ki bi se po ureditvi vinske ceste odražali v pokrajini oz. na območju (večji prihodek posameznih gospodinjstev, boljša infrastrukturna opremljenost, rekultivacija opuščenih zemljišč, zmanjševanje depopulacije, razvoj vzporednih dejavnosti). Kot primer urejanja je prikazana vinska cesta po Svečinskih goricah.

Ključne besede: Vinske ceste, urejanje podeželja, Svečinske gorice

Abstract

UDC 911.3:796.5(497.12-04)

WINE ROUTES AS AN ELEMENT OF THE REGIONAL DEVELOPMENT OF BORDERLINE REGIONS

The article examines the role of wine routes in promoting the development of wine-growing regions. It focuses both on the criteria for tracing wine routes (landscape value of a region, distribution of tourist supply, settlements and events, natural and cultural monuments, existing road networks and transport accessibility, supplementary activities along the wine routes) and on the impact that wine exerts on the landscape/region (an increased income of individual households, better infrastructure equipment, recultivation of desert land lots, decreasing depopulation and development of supplementary activities). The wine route through the Svečinske gorice region is presented as an example of countryside regulation.

Key words: Wine routes, countryside regulation, Svečinske gorice

Obmejna območja imajo pogosto posebne razvojne značilnosti. Lahko so povezovalni člen med ekonomskimi regijami, pogosto pa so zaradi periferne lege manj razvita in demografsko ogrožena. Taka je večina območij v SV Sloveniji, kjer perifernost, demografska ogroženost in slabša razvitost sovpadajo s prevladujočo agrarno strukturo prebivalstva. Vprašanja nadaljnega razvoja teh območij ostajajo še naprej odprta in aktualna.

Spoznanje, da kmetijstvo ne more biti edini vir za preživljanje ljudi na podeželju odpira vprašanja nadaljnega razvoja oz. dopolnilnih dejavnosti, ki bi prinašale dodatni dohodek. Kriterije za izbor gospodarske panoge postavlja vedno ostrejša družbena zavest, ki podeželja ne pojmuje več kot rezervni prostor mesta, temveč mu priznava lastne razvojne in strukturne

* Dr. doc., Oddelek za geografijo, Pedagoška fakulteta, Univerza v Mariboru, Koroška cesta 160, 62000 Maribor, SLO

** Prispevek je del projektne naloge Vinske turistične ceste v Sloveniji; naročnik Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano; izdelal Urbis d.o.o. Maribor

zakonitosti. Sprejemljiv je takšen razvoj, ki gradi na lokalnih potencialih (prirodnih in družbenih), ki je v ravnovesju z naravo in ki obnavlja socialna razmerja (npr. vaško skupnost).

Ena od razvojnih možnosti, ki ustreza naštetim kriterijem, je turizem na deželi. Osnovna usmeritev tega je nasprotje koncentriranemu, množičnemu turizmu v razvitih turističnih krajih. Kajti turizem je v tem primeru dopolnilna, ne pa glavna (in osnovna) dejavnost. Poudarek je na usmerjeni ponudbi, individualnosti, disperziranosti po širšem območju.

Med oblikami turistične dejavnosti so tudi vinske ceste. Gre za poseben način trženja kmetijskih proizvodov, kjer kmečka gospodarstva pod geslom "vinskih cest" ponujajo svoj pridelke, usluge in storitve.

Ponudba ob vinskih cestah pa ni omejena samo na kmetijske pridelke. Trži se celotna pokrajina, z vsemi naravnimi in kulturnimi znamenitostmi, zgodovino, tradicijo, specifičnostmi. Vinska cesta je samo krovni pojem, ki obsega ponudbo celotnega območja. Zato je pomembna naslednja misel: vinska cesta je integralni del in proizvod okolja, po katerem poteka. Za njeno vzpostavitev in kasnejše funkcioniranje je primarnega pomena kmetijska dejavnost, ponudba celotnega območja in urejena krajina! Sama vinska cesta (kot objekt) ne prinša željenih učinkov in dohodka. Pomembna je vrsta in obseg dejavnosti, ki so locirane ob njej. Le-te pa morajo izhajati iz identitete pokrajine, ohranjati tradicijo in določeno mero rustikalnosti. Šele ti dejavniki, poleg kvalitetne ponudbe, dajejo vinski cesti pravo vsebino.

Takšen pristop k razvoju podeželja je blizu novejšim ugotovitvam o načinu in oblikah vzpodbujanja razvojno problematičnih območij. Gre namreč za uvajanje novih gospodarskih dejavnosti, ki so avtohtone - izkoriščajo lokalne naravne in demografske potenciale, so skladne z okoljem in potrebujejo samo začetna vlaganja, kasneje pa se razvijajo po običnih razvojno tržnih principih (za razliko od stalnih dotacij, subvencij). S takšnim pristopom se odgovornost in s tem motiviranost za uspeh prenese na konkretnega lastnika (kmetovalca), ki si bo z večjim angažiranjem zagotovil večji dohodek.

Smisel vinske ceste je v tem, da se vino - pojmovano kot kulturna dobrina, ne le kmetijski proizvod - prodaja v kraju oz. na mestu, kjer se prideluje. Gostu se s tem želi približati individualnost vsakega vina in vinogradnika, specifičnost določenega vinorodnega območja skupaj s kulturo, kulinariko, rustiko. Zato je pomembno ponudbo organizirati tako, da bo gost imel priložnost doživeti vinorodno pokrajino v vseh njenih razsežnostih. To pa pomeni:

- speljati poti med vinogradi, kjer je stopnja doživljanja vinorodne pokrajine največja;
- omogočiti ogled pridelave oz. kletarjenja vina
- nuditi osebni kontakt pri spoznavanju, izbiranju, ogledovanju
- ponudbo vin dopolniti s tipično regionalno gastronomijo
- vzdrževati primeren nivo kvalitete
- v ponudbo vključiti kulturne, rekreacijske, izobraževalne dejavnosti, ekskurzije, izlete, ipd.

Funkcioniranje vinske ceste zahteva razmeroma razvito infrastrukturo - prenočitvene zmogljivosti, razvito in urejeno cestno mrežo, propagandni in informacijski material, enotno in pregledno označbo, vsakomur dostopen seznam vinogradnikov in vrsto ponudbe, ki je ob vinski cesti na razpolago.

DOLOČANJE TRASE VINSKE CESTE

Najprej omejimo in določimo območje, po katerem bi vinska cesta lahko potekala. V ta namen opredelimo vinorodna območja, ki jih povzamemo iz obstoječih vinogradniških površin. Pri tem upošteva mo naslednje kriterije:

*** vinorodna pokrajina**

ta kriterij je najpomembnejši, kajti vinska cesta poteka samo po vinorodnem območju. Seveda je sam pojem dokaj širok, saj je težko postaviti mejo med območjem ki je še vinorodno in pokrajino, ki to več ni. Kot vinorodno pokrajino pojmujeemo geografsko regijo, kjer predstavljajo vinogradi pomembno kategorijo v izrabi zemljišč (okoli 10% vinogradov po podatkih katastra, odvisno od lokalnih razmer), kjer so prisotni elementi vinogradniške kulture (tradicija, zidanice) in območje, kjer so vinogradi pomemben element pejzaža oz. krajinske slike.

*** razmestitev dejavnosti, ki so lahko del ponudbe ob vinski cesti**

Gre za obstoječo gostinsko turistično ponudbo, naravne in kulturne spomenike oz. znamenitosti območja, prireditve v naseljih, ki so povezane s trgatvijo ali ljudskimi običaji. Razmestitvi posameznih elementov prilagodimo območje, kjer bo speljana vinska cesta.

*** krajinska vrednost območij**

Ta kriterij samo dopolnjuje ostala dva. Krajinsko vredna območja, brez degradacij in z izrazitimi pejzažnimi kvalitetami praviloma sodijo v območje vinske ceste. Kriterij služi bolj kot dopolnilo za lažje odločanje, ni pa osnovni oz. odločilni.

Določanje trase vinske ceste je možno na dva načina. Pri prvem izhajamo iz turistične ponudbe v pokrajini, kjer posamezne točke z gostinsko, kulturno in rekreacijsko dejavnostjo povezujemo v smiselno prometno mrežo. Pri tem pristopu je potrebno temeljito poznavanje vseh elementov, ki soustvarjajo vinsko cesto, predvsem gostišč, kmečkih turizmov ipd.

Drugi pristop uporabljamo v primerih, ko je poznavanje turistične ponudbe nepopolno ali le ta še ni razvita. Namesto iz znanih lokacij izhajamo iz potencialov, ki jih določena pokrajina ali del pokrajine ima. Opredelimo torej območje, po katerem bo (bi) vinska cesta lahko potekala, znotraj tega pa elemente, ki predstavljajo ogrodje vinske ceste.

Pri tem je pomembno upoštevati, da je območje vinske ceste - tim. vinorodno območje dokaj stalno, saj temelji na prirodnih elementih in prirodni primernosti za vinogradništvo;

predlagana trasa vinske ceste pa je tem manj dokončna, kolikor bolj nepopolna ali nerazvita je ponudba na obravnavanem območju. Vinsko cesto namreč vzpostavljata dva elementa:

- prirodni - vinogradi, krajinske kvalitete; in
- antropogeni - vrsta in obseg turistične ponudbe na vinorodnem območju

Če na območju ni primernih dejavnosti in ureditev, lahko govorimo o vinski cesti samo pogojno; kjer pa ni vinogradov, pa tudi celovita ponudba ni zadosten razlog za opredelitev vinskih cest.

Drugi pristop je vsebinsko širši in manj natančen, saj so potenciali oz. primernosti za vinsko cesto zelo široka kategorija, ki nakazuje samo možnost za realizacijo, ne pa dejanskih razmer.

Pri določanju trase vinskih cest upoštevamo naslednje elemente:

* krajinske kvalitete območja

vinsko cesto skušamo speljati po območjih, ki so krajinsko vredna, kar pomeni, da izkazujejo visoko stopnjo avtohtonosti, da niso obremenjena in degradirana z urbanizacijo, da v vidnem polju ceste ni degradacijskih elementov (smetišča, odprti kopi, infrastrukturni koridorji, neurejeni kompleksi dospodarskih kleti), da je trasa razgledna.

* razmestitev gostinske ponudbe

ta dejavnik ima skoraj največjo težo. Razmestitvi ponudbe na določenem območju je potrebno prilagoditi traso vinske ceste. Upoštevamo obstoječo ponudbo in tisto, za katero je že bil izražen interes.

* naselja in prireditve

naselja kot središča pokrajine združujejo ekonomske in kulturne funkcije območja v katorem se nahajajo. Izražajo identiteto območja, so središča družbenega življenja. Zaradi tega lahko cen tralna naselja dopolnjujejo ponudbo ob vinski cesti.

* naravni in kulturni spomeniki

potek vinske ceste načrtujemo tako, da prečka ali se približa čim večjemu številu naravnih in kulturnih spomenikov, posebno najvrednejšim.

* obstoječe omrežje cest

praviloma upoštevamo obstoječo cestno mrežo (klasificirane ceste), le v izjemnih primerih se navezujemo na gozdne in poljske poti, ki trenutno še niso primerne za motorni promet.

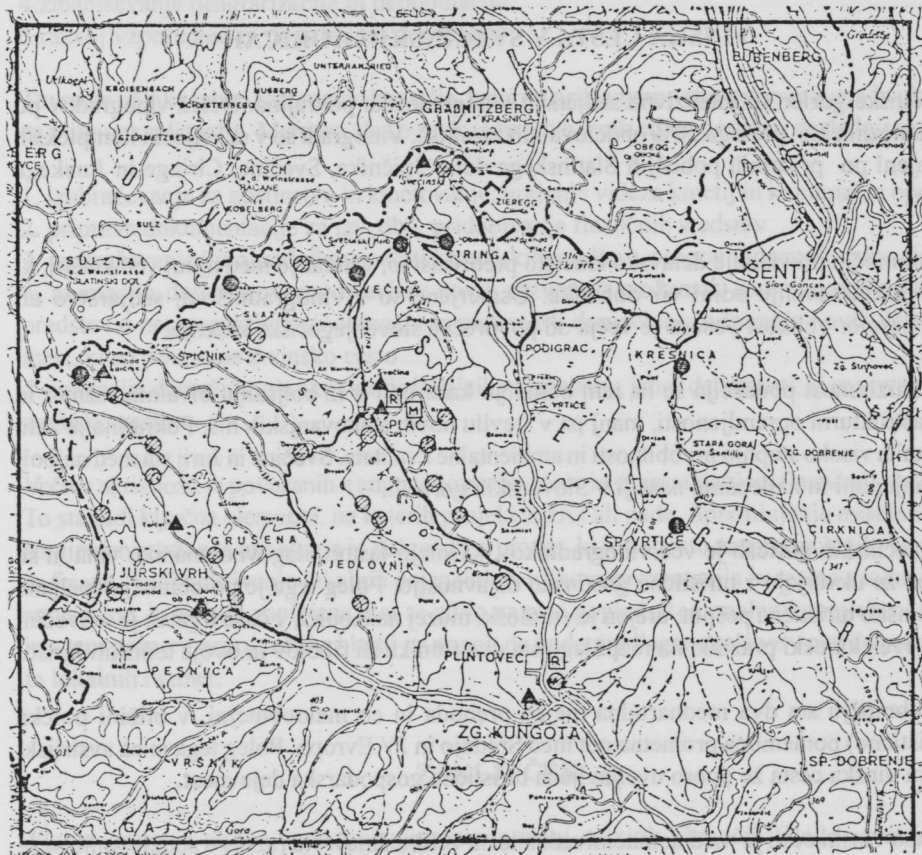
* prometna dostopnost in prehodnost

pri določanju trase vinske ceste upoštevamo možnost navezovanja na regionalno prometnico.

* dopolnilna ponudba ob vinski cesti

dejavnosti, ki lahko dopolnjujejo ponudbo ob vinski cesti vključujemo v območje obdelave.

Slika 1: Vinska cesta v Svečinskih goricah
Wine-routes leading through Svečinske gorice

— VINSKA CESTA	● NMEČKI TURIZEM
[M] MIZEC	● obstoječ
[R] OBNOVJE REKREACIJE	○ predviden
— MEJNI PREHOD	▲ NARAVNI IN KULTURNI SPOMENIK
⊖ neodržavni	
○ malocmejoi	

LITERATURA

Gannon A., 1990, *Regional Wine Routes of Europe*, Wein
 Glück A., 1990, *Mittel und Ost Europa*, München
 Probst, 1990, *Die Weinstraßen Europas*, Wien
 Stangl M.L., 1991, *Die Weinstraßen Europas*, Wien

Npr. rekreacijska območja, ribniki, planinske in kolesarske poti, etnološke posebnosti, kopališča in zdravilišča ter razstavišča in muzeji.

VINSKA CESTA V SVEČINSKIH GORICAH

Svečinske gorice so intenzivna sadjarsko vinogradniška pokrajina. Delež vinogradov po posameznih k.o. presega 20% obdelovalnih zemljišč. Vinogradi so v sklenjenih kompleksih zasajeni po prisojnih pobočjih Slatinskega dola, Špičnika, Svečine, Ciringe in Jurskega vrha.

Na območju prevladuje delavsko kmečko prebivalstvo, vendar je med njimi več kmetij, ki jim je kmetovanje edini vir dohodka. Usmerjene so v vinogradništvo, sadjarstvo ali živinorejo. Velikost posesti je večja od povprečne slovenjegotiške kmetije.

Urbaniziranost podeželja se na tem območju kaže bolj v izboljšanju bivalnih razmer in infrastrukturni opremljenosti, manj pa v številu novih stanovanjskih hiš. Pokrajina je zato ohranila visoko stopnjo prvobitnosti in ambientalne kvalitete. Svečina in Jurij sta med najbolj ohranjenimi in najlepšimi naselji v Slovenskih goricah.

V Svečinskih goricah je več vinogradnikov, ki imajo lastno blagovno znamko vina in se delno že ukvarjajo z turistično gostinsko dejavnostjo. Poleg tega je po območju speljana planinsko turistična pešpot, urejen je etnološki muzej na Kopicu, v času trgatve je v Svečini odmeven kmečki praznik, na razpolago sta dva ribnika za ribolov in dvoje teniških igrišč.

Na območju sta dva mednarodna mejna prehoda in en maloobmejni, v bližini poteka (turistično) pomembna prometna pot med Srednjo in JV Evropo. Poleg tega je na avstrijski strani vinska cesta že dobro uveljavljena turistično gospodarska dejavnost.

Ideja o vinski cesti je med domačini naletela na velik odmev. Na razpis o sodelovanju se je prijavilo 32 kmetij, ki so pripravljene ukvarjati se z dopolnilno dejavnostjo, povezano z vinsko cesto. Iz republiških sredstev za pospeševanje demografsko ogroženih območij, ki so bila namenjena projektu Vinske ceste po Svečinskih goricah, je bilo financirano urejanje posameznih odsekov cest in urejanje kmetij za potrebe gostinske dejavnosti. Trenutno se s turizmom na kmetiji ukvarja 7 kmečkih gospodinjstev, od katerih bo petim v kratkem dodeljena potrebna dokumentacija o opravljanju gostinsko turističnih storitev.

PRIČAKOVANI UČINKI VINSKE CESTE

Predpostavljamo, da bi urejena vinska cesta imela pozitivne posledice na razvoj območja. Učinki bi se odražali v naslednjem:

1. večji prihodek posameznih gospodinjstev in posredno celotnega območja
2. boljše ceste in infrastrukturna opremljenost
3. rekultivacija opuščenih zemljišč, urejena krajina
4. zmanjševanje deagrarizacije in depopulacije
5. razvoj vzporednih in dopolnilnih dejavnosti

Tovrstne učinke lahko razumemo kot cilje, katerim prilagajamo strategijo razvoja in ukrepe za njihovo realizacijo. Menimo, da so za doseg navedenih ciljev potrebni naslednji ukrepi:

1. izobraževanje za gostinstvo in kmetovanje; urejanje videza kmetij in komunalne opreme
2. priprava dokumentacije za izvedbo, pridobivanje finančnih sredstev
3. izobraževanje vinogradnikov, načrti kmetijskih ureditev, programi pospeševalne službe
4. animacija domačinov, predstavitev novih razvojnih možnosti, spreminjanje splošnih predstav o neperspektivnosti območja in pasivnosti domačinov, odpiranje novih delovnih mest, ki so povezane z vinsko cesto
5. animacija domačinov za aktiviranje lokalnih potencialov, izbor dejavnosti, ki se povezujejo z vinsko cesto

Večina aktivnosti je povezanih z animacijo prebivalcev in zagotavljanjem finančnih sredstev. To sta tudi ključna elementa, na katerih projekt zaživi ali pade. Spreminjanje miselnosti in sprejemanje tržnega obnašanja je dolgotrajen proces, ki je pogosto nasproten logiki kapitala in financ. Tudi odkrivanje lokalnih potencialov, njihova prezentacija in realno vrednotenje so vsebine, ki so bolj zapletene, kot se zdijo na prvi pogled. Regionalno kompleksni vidik je v tem primeru nepogrešljiv, hkrati pa pogoj, da bodo predlagane rešitve v merilu pokrajne in lokalnih razmer.

ZAKLJUČEK

Vinske ceste so oblika vzpodbujanja razvoja manj razvitih območij. Glede na to, da je Slovenija tudi vinorodna dežela s še neizkoriščenim potencialom vinskih cest, (rezultat naslovnega projekta je 20 možnih tras), ki večinoma potekajo po obmejnih območjih, je razvijanje te zamisli eden od načinov, ki bo v določenih območjih najbrž dal ustrezen rezultat.

LITERATURA

- Gannon A., 1990, Rural Community Development Through Agri Tourism, Vienna
Glück A., 1990, Magel H, Das Land hat Zukunft, München
Investicijski projekt Vinska cesta po Svečinskih goricah, Profil d.o.o., Maribor 1991
Stangl M.L., 1991, Die Weinstrassen; Wege der Europäischen Kultur, Graz

Potthoff H., 1990, Trends in European Rural Tourism, v Rural Development Through Agri Tourism, Vienna

Svečinske gorice, moje iskanje; turistični zemljevid, izdala Občina Pesnica, 1993

Vinogradniški zemljevidi: Mariborski vinorodni okoliš; priredili M. Veselič, S. Šikovec, izdala Katedra za vinogradništvo in vinarstvo pri FAGV, Ljubljana

WINE ROUTES AS AN ELEMENT OF THE REGIONAL DEVELOPMENT OF BORDERLINE REGIONS

Summary

Among the elements that contribute to the development of a countryside are also wine routes. The concept of wine routes involves a special type of marketing agricultural products and of services offered by rural households. This offer is by no means limited to agricultural products. Rather, the entire region together with its natural and cultural sights, history and tradition is marketed. The term wine route is used to refer to the products and services offered by the entire region, i.e. the wine route is an integral part of the environment in which it is located. There are three prerequisites for planning a wine route and its consequent successful functioning: agricultural activity, participation of the entire region and cultivated landscape. In addition, the activities and services located along the wine route should reflect the region identity, maintain its traditions and possess a certain amount of rusticity.

The following elements are of relevance when identifying regions suitable for wine routes:

- wine growing area
- activities that are part of the supply along the wine route - landscape value of a region

The following elements have to be taken into consideration when laying out wine routes:

- landscape value of a region
- distribution of tourist facilities
- natural and cultural monuments
- settlements and events
- existing road networks
- transport in term of accessibility and transit
- supplementary activities along the wine route

The impact of wine routes is presumably seen in the following:

- increased income of individual households
- better roads and infrastructure
- recultivation of deserted land lots
- decreasing deagrarianization
- development of parallel and supplementary activities

In order to achieve the mentioned results the following steps are required:

- education in tourism and agriculture
- preparation of necessary documentation
- education of wine-growers, farm planning
- animation of local population

Izloček

UDC 911.3:323.13(439)

OBMEJINA OBMOČJA IN NARODNOSTNE MANJŠINE NA MADŽARSKEM LETU 1990

Analiza narodnostne sestave obmejnih območij Madžarske temelji na popisnih podatkih iz leta 1990 in proučuje Slovače, Romane, Hrvatje, Srbe, Slovence in Nemce.

Ključne besede: Narodnostna sestava, obmejna območja, narodnostna manjšine, Madžarska

Abstract

UDC 911.3:323.13(439)

The article discusses areas and localities with the highest numbers and shares of Slovaks, Romanians, Croats, Serbs, Slovenes and Germans in Hungary.

Key words: Ethnic Structure, Border Region, Ethnic Minorities, Hungary

1. GENERAL SURVEY

Concerning the ethnic composition, the 1990 National Census, just as the one in 1980, gave information only on the villages. It is favourable at the same time, that these data are given on the same villages, so comparative analysis can be made in time. The data concerned the nationality and the mother tongue at the same time and also included such summaries as, whether the population speaks the given language. We can analyse, on the basis of the data, the most favourable places for minorities, the population - regarded minorities on the basis of the combinations of different criteria - and their place of living. It is only regrettable that we do not have basic data concerning the towns.

In Hungary there are 16 villages, where the overwhelming majority of the population can be characterized as nationalities on the basis of the combinations of the criteria. It is interesting, that from these 16 villages 7 Croatian, 5 Slovenian, 2 German and only one Slovakian and 1 Rumanian, 43 Hungarian vil lages have absolute /70-75 %/ majority of nationalities, from them 16 German, 15 Croatian, 10 Slovakian, 1 Serbian and 1 Rumanian. It is considerable, that from the 500 investigated villages in about 100 settlements live only one person, regarded as minority and in other almost 200 villages the rate of minorities is under 1%. The number of German inhabited villages is the highest /457/, than the Slovakian, Rumanian, Croatian, Serbian and Slovenian settlements follow. Considerable differences

* Dr. Prof., Department of General Human Geography and Urbanistics, János Pannonius University, Posa, 1420 Szeged, Hungary.